

ЖАНОЧЫЯ РЭЛІГІЙНЫЯ ОРДЭНЫ Ў ПЕРЫЯД КОНТРАРЭФАРМАЦЫІ

Л. Я. Клімуць (Магілёў, Беларусь)

Ранні новы час быў перыядам разнастанай жаночай рэлігійнай дзейнасці і ў каталіцкіх, і ў пратэстанцкіх землях. У прадстаўленым дакладзе гаворка ідзе пра жаночыя рэлігійныя ордэны – і дзейныя, і сузіральныя – у XVI – пачатку XVII ст. Такая

актыўная дзейнасць жанчын выклікала занепакоенасць у мужчынскай іерархіі незалежна ад веравызнання.

Гаворка пойдзе пра каталіцыя, контррэфармацыйныя рэгіёны. У цэлым у сусветнай гістарычнай навуцы больш увагі надавалася пратэстанцкім жанчынам, чым рэлігійнай дзейнасці жанчын у краінах Контррэфармацыі. Толькі ў апошні час сітуацыя пачала мяняцца. Хоць манашкам у Іспаніі і Італіі не прыйшла сутыкнуцца з такой рэзкай зменай, як роспуск кляштараў, тым не менш яны вялі сваю ўласную барацьбу ў вельмі няпростай сітуацыі. Перш за ўсё гэта была атмасфера спрэчак аб тым, наколькі актыўнымі павінны быць жаночыя ордэны.

З аднаго боку, для Контррэфармацыі былі характэрныя наватарскія ідэі, якія падштурхоўвалі да больш актыўнай духоўнасці. Але, з другога боку, натхняючы жанчын духоўна, Контррэфармацыя імкнулася ў той жа час абмежаваць іх.

Перш за ўсё трэба адрозніваць сузіральныя і актыўныя ордэны. У першых манахіні прысвячалі свае дні малітве, роздумам і боскім справам. А актыўныя ордэны, напрыклад Дачкі дабрачыннасці ці урсулінкі, звычайна прымалі самыя простыя абеты, не абавязкова жылі разам адным згуртаваннем і на першы план выводзілі актыўную дзейнасць, а менавіта навучанне, догляд за слабымі і іншыя праявы міласэрнасці.

Канешне, у рэальнасці гэтыя два тыпы ордэнаў немагчыма было так проста падзяліць на групы. У сучаснай гісторыяграфіі не раздзяляецца былы погляд на сузіральныя ордэны як пасіўныя і закрытыя ад жыцця, а актыўныя – як больш карысныя, якія затым падвергліся свайго роду рэпрэсіям.

Безумоўна, жанчыны абедзвюх груп удзельнічалі ў Контррэфармацыі. Сам дух часу заклікаў да дзейнасці, таму што мяняліся і сацыяльныя, і эканамічныя ўмовы, а выклік пратэстанцкай Рэфармацыі прывёў да новых форм набожнасці. Аднак рэлігійную дзейнасць жанчын можна разглядаць як прадаўжэнне сярэдневечных тэндэнцый. Жанчыны заўсёды шукалі выйсця ў рэлігіі, і новы дух Контррэфармацыі толькі яшчэ больш умацніў гэту тэндэнцыю.

Такі выбух дзейнасці паўплываў і на ўсталяваныя ордэны. Назіраецца павелічэнне колькасці паступіўшых у кляштары, але гэта тэндэнцыя таксама звязваецца і з павелічэннем кошту пасагу, асабліва ў Італіі. Аднак і новая атмасфера духоўнасці, безумоўна, спрыяла добраахвотнаму ўступленню жанчын у кляштары. Некаторыя нават рабілі гэта насуперак волі сям'і.

Сярод манахінь сузіральных ордэнаў найбольш вядомая Тэрэза Авільская (памерла ў 1582). Яна вяла актыўнае, зямное жыццё, хоць паслужыла прапаведавала адгараджонасць ад свету за сценамі кляштара. Яна таксама заснавала новае адгалінаванне ордэна, 15 жаночых кляштараў, дапамагла стварыць два мужчынскія і нястомна прапагандавала ролю жанчын у рэлігіі.

На прыкладзе Тэрэзы відавочна, наколькі небяспечна выкарыстоўваць занадта вузкія вызначэнні актыўнай дзейнасці. Яна настойліва імкнулася да дасканалага саюзу з Богам і ў духоўным, і ў фізічным сэнсе і патрабавала поўнай адданасці. Тэрэза выказвала расчараванне свецкім грамадствам і вяла насыпную вайну паміж яе духоўнымі памкненнямі і тым, што патрабавала ад яе грамадства. Толькі праз многа гадоў Тэрэза змагла пачаць свае ўласныя рэформы.

Хоць Тэрэза была прызнана царквою (яна была кананізавана ў 1622 г.), на яе таксама распаўсюджвалася падазронасць царквы ў дачыненні да напорыстых жанчын. І Тэрэза была асцрожнай і падпарадкавалася царкоўнай іерархіі і кантролю, у прыватнасці праз сваіх духоўных дарадцаў-мужчын.

Такая рэакцыя на дзейнасць Тэрэзы была праяваю крытыкі рэлігійнай дзейнасці жанчын з боку арганізаванай царквы. Найбольшага ўзроўню гэта імкненне да кантролю дасягнула на Трыдэнцкім саборы. Паколькі цэлібат і манаскае жыццё падвяргаліся

асаблівым нападам пратэстантаў, гэтыя напрамкі патрэбна было рэфармаваць. І Сабор вырашыў зноў пацвердзіць сярэдневечныя прадпісанні адгароджанасці жаночых кляштароў ад свету, упершыню ўведзеныя указам Баніфацыя VIII Periculoso ў 1298 г.

Адмежаванне ад свету азначала фізічны адыход манашак ад свецкага грамадства. Сама манашка не магла пакінуць кляштар, і ніхто не мог увайсці без асаблівага дазволу і сур'ёзнай прычыны. Далейшае абмежаванне жанчын адбылося ў 1566 г., калі Пій V у буле *Circa pastoralis* пастанавіў разгнаць усе жаночыя рэлігійныя таварыствы, якія не практыкавалі адмежаванне ад свету. Такая пазіцыя робіць Трыдэнцкі сабор не сугучным новаму духу каталіцкай рэформы. Царква прапагандавала больш актыўную духоўнасць, а жанчын з яе выключалі.

У абмежаваньнях была свая карысць: манашкі былі абаронены ад хвароб, а іх сем'і маглі спадыяваць, што жанчыны знаходзяцца ў бяспецы. Цнатлівасць стала галоўнай рысай жаночага рэлігійнага жыцця, а адзіным сродкам абараніць яе было адгародзіць манашак ад свету. Такі кантроль над жаночай сэксуальнасцю характэрны не толькі для католікаў, гэта ўвогуле прыкмета ранняга новага часу. Жанчыны жыла ў межах ці шлюбу, ці кляштара; іншага не магло быць.

Такім чынам, у тэорыі манашкі былі закрыты ад свету. Вынікам стала тое, што цяпер у фінансавым плане кляштары маглі разлічваць толькі на той унёсак, які рабіла жанчына пры паступленні, і таму кляштары становяцца ўсё больш арыстакратычнымі арганізацыямі.

Аднак рашэнні Трыдэнцкага сабору не заўсёды з поспехам ажыццяўляліся. На практыцы гэта адгароджанасць ад свету выглядала трохі не так, як патрабавала тэорыя. Сувязь з навакольным светам не была цалкам страчана. За сценамі кляштар манашкі пісалі лісты, малітвы, карціны. У Мілане манашкі слявалі на службе, у французскай кляштар у Баварыі прыходзілі людзі пакланіцца святым рэліквіям.

Многія жанчыны супраціўляліся абмежаванням і змагаліся за тое, каб займацца актыўнай дзейнасцю. Жанчыны супраціўляліся і роспуску кляштароў, і іх адмежаванню. Бегінкі ў Мюнстэры змагаліся супраць сваіх дарадцаў французскага калі тыя хацелі ператварыць іх абшчыну ў кляштар Беднай Клары.

Найбольш гэтыя ідэі адчулі на сабе актыўныя ордэны. Таварыства урсулінак заснавала ў 1535 г. Анджала Мерычы, якая марыла стварыць абшчыну нявінціц, занятых малітвамі, навучаннем і міласэрнасцю. Гэта таварыства стала вельмі папулярным і к 1600 г. было ўжо ў кожным італьянскім горадзе, а таксама распаўсюдзілася ў Францыю і Германію. Найбольш рэзкія змены адбываліся па-за межамі Італіі. Сем'і непакоіла бяспека іх дочак, не абароненых сценамі, а грамадства непакоіла агульнае суіснаванне жанчын з розных слаёў. І паступова яны ператварыліся ў афіцыйны манаскі ордэн.

Самы яркі прыклад канфлікту паміж актыўнымі жаночымі таварыствамі і царкоўнай іерархіяй – тое, што адбывалася з Інстытутам Марыі Мэры Уорд. Свой ордэн яна стварыла па прыкладу іезуіцкага: у ім было абавязковым падпарадкаванне вышэйшым і папе рымскаму, не было адгароджанасці. Хоць ордэн быў прызнаны папай у 1616 г., Уорд адмовілася адысці ад свету і актыўнай дзейнасці, а пакольні іезуіты становіліся ўсё больш непапулярнымі, у яе таксама з'явілася многа ворагаў. У 1630 г. Уорд была асуджана як еретычка, а ў наступным годзе распусцілі яе ордэн.

Адна жаночая асацыяцыя змагла застацца вернай сваёй актыўнай дзейнасці, і ў першую чаргу таму, што не называла сябе ордэнам. Гаворка ідзе пра Дочак фабрычныхнасці. У ёй аб'ядноўваліся прадстаўніцы эліты і ніжэйшага класу. Чатыры фактары растлумачваюць іх выжыванне: асям'яны паміж рознымі слаямі грамадства; цесная сувязь з французскай каралеўскай сем'ёй; падтрымка царквы; рашэнне называць сябе таварыствам, а не ордэнам для таго, каб пазбегнуць адгароджвання.

Такім чынам, калі справа датычылася жаночых ордэнаў, часцей перамагала старая ідэя аб другараднасці і падпарадкаванасці жанчын, нягледзячы на рэфармацыйныя памкненні каталіцкага духавенства.